

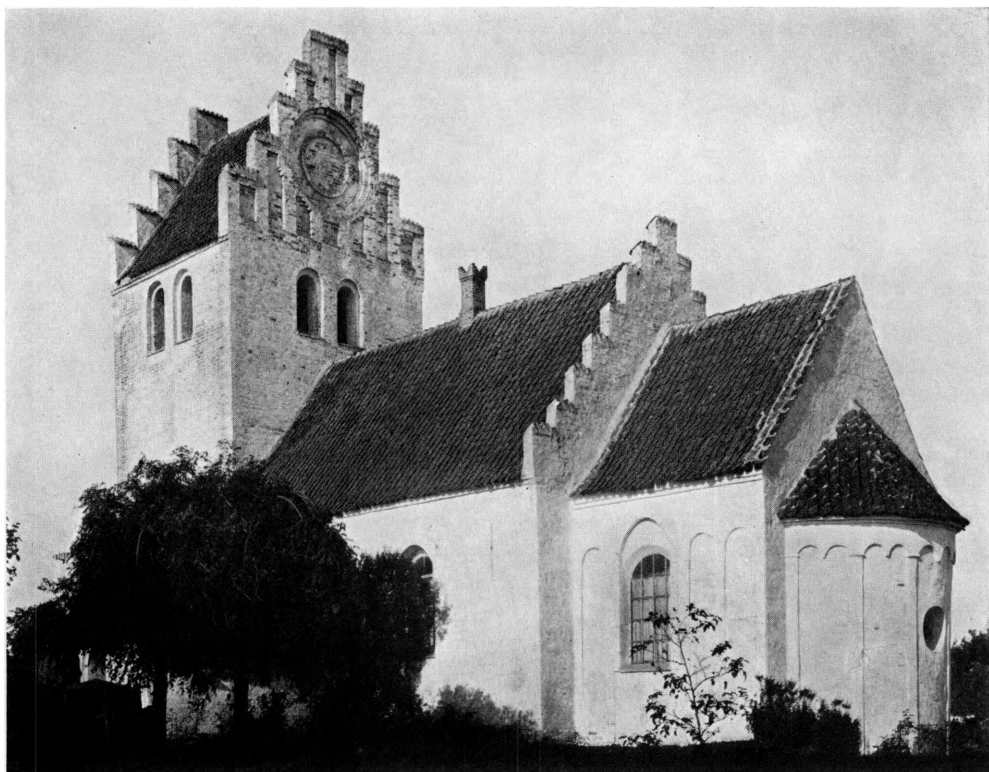

Fig. 1. Kværkeby. Ydre, set fra Sydøst.

C. A. J. 1913

KVÆRKEBY KIRKE

RINGSTED HERRED

Kirken omtales i Roskildebispens Jordebog o. 1370 med en halv Plovs Land og svarede da 2 Mark¹. Fra 1574 og til o. 1664 var den lagt sammen med Benløse², men herefter var Kværkeby eget Pastorat, indtil Kirken 1687 blev *Anneks* til Vigersted, idet Kammersekretær Bolle Luxdorph til Sørup fik tilskødet Jus patronatus til bl. a. disse to Kirker³. Siden fulgte den Sørup, indtil det af denne Ejendom dannede Baroni Conradsborg opløstes 1796, hvorefter den tilhørte Godset Rosengaarden (Sognets gamle Hovedgaard). Den overgik til Selveje 1. Sept. 1915.

Kirken ligger paa jævnt Terræn midt i Byen. Kirkegaarden hegnes dels af Markstens-Diger, dels af moderne Kampestensmur.

Bygningen bestaar af romansk Skib og Kor med Apsis samt gotisk Taarn og Vaabenhus.

Den romanske Kirke er bygget af *Fraadstenskvadre* og *Kampesten* samt hist og her *Kridtsten*. Apsis er udvendig leddelt af slanke Lisener, der foroven har en lille Tværring og bærer dobbelte Bundbuer. Korets Sidemure har en

lignende Udsmykning med Lisener, men uden Tværring og med enkelte Rundbuer. Der er ingen Sokkel, men en Fod af fremstikkende Kampesten findes under Apsidens og Korets Mure. Skibets romanske Murhøjde er 5,35 m over nuværende Terræn. Paa den nu af Taarnet dækkede Vestgavl ses, at Ydermurene allerede i Middelalderen har staaet overpudsede og hvidtede. Indvendig findes ogsaa paa Væggene over de senere indbyggede Hvælvinger et o. 4 cm tykt Pudslag, der er hvidtet, og paa Hvidtningen Spor af Kalkmalerier (sml. S. 499). Store Partier af de gamle Fraadstensmure er i ny Tid skalmurede med Mursten.

Apsis har et cirkelrundt, ommuret Østvindue (Munkesten i Kanterne). Koret har ikke bevaret Rester af de gamle Vinduer, men i Skibet, der har haft tre Vinduer i hver af Langsiderne, skimtes endnu de to vestlige i Nordmuren og det midterste i Sydmuren, alle tilmurede med Munkesten. Af Dørene er Syddøren endnu i Brug, men omdannet. Norddøren er tilmuret med Kridt- og Munkesten, men dens rundbuede Kontur ses udvendig. Paa Siderne af den høje, udvidede Korbue findes ind mod Skibet to halvrunde, rundbuede *Sidealter-Nicher*. Apsis har Halvkuppelhvælv. De gamle Fraadstengavle er bevaret. I Skibets Østgavl ses indhuggede Riller til Anlæg for det oprindelige, lavere og fladere Kortag og foroven, hvor Rillerne mødes, et kantstillet Hul til en Rygaas (Fig. 3).

Gotiske Omdannelser og Tilbygninger. I 1400'erne er der i Skibet indbygget to Fag høje *Krydshvælvinger* af almindelig gotisk Karakter med buklede Kapper og Halvstens Overribber; paa Kapperne er tidligere iagttaget Spor af Kalkmalerier. De østlige Hvælvingspiller dækker delvis de gamle Sidealter-Nicher (Fig. 7). Koret, nu med et fladt Gibsloft, har muligvis ogsaa haft en Hvælvning. Ligeledes inden Middelalderens Udgang er der blevet opført en *Spærremur* af Munkesten mellem Kor og Apsis, hvorved Apsisrummet udskiltes som Sakristi; i Murens nordre Del en fladbuget Dør i en høj, spidsbuget Blænding, til Syd skimtes tre smaa, fladbuede, nu tilmurede Nicher, en lignende nord for Døren, og endelig findes midt i Muren, over Alteret, en stor, fladbuget, Halvsten dyb Blænding. I Murens Østside en lille Niche, hvor Alterkalken opbevares. Muren springer een Sten frem foran Korets gamle Østmur og har Ansats til en spids Hvælvingsbue, men om den paatænkte Hvælvning over Koret har været opført, kan nu ikke afgøres. Skibets to Gavle har i Sammenhæng med Overhvælvningen og den heraf følgende Forhøjelse af Murene faaet Kamtakker, den østre femten, medens den vestre synes at have haft ni. Vestgavlens Fraadstensmur med de i Munkesten paamurede Kamtakker staar bevaret i Taarnets Østmur, hvorefter man tør slutte, at Taarnet først er tilbygget efter Skibets Overhvælvning. Ved samme Lejlighed har Kirken faaet nye Vinduer, spidsbuede i Sydsiden, fladrundbuede og maaske lidt yngre i Nord.

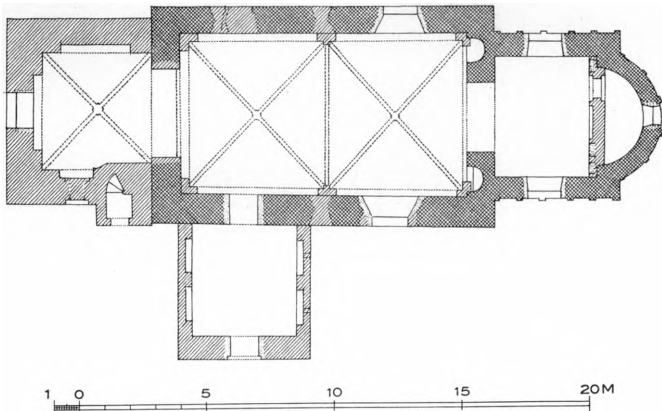

Fig. 2. Kværkeby. Plan. 1:300. Maalt af K. V. Barfoed 1913 (C. G. Schultz 1931).

Ogsaa *Taarnet* og *Vaabenhuset* er fra Middelalderens Slutning, begge overvejende af Munkesten. Taarnrummet, hvis samtidige Krydshvælving har Overribber med Trinsten, har spids Taarnbue og store, spidsbuede Spareblændinger. Ydermurene har i Syd og Vest slanke, spidsbuede Blændinger med lille, fladbuet Vindue, det søndre tilmuret, det vestre omdannet (sml. de trekløverbuede Blændinger i Haraldsted, S. 447). Samtidigt Trappehus i Syd med fladbuet Indgangsdør og firkantet Spindel af Munkesten. Klokkestokværket har til hver Side to fladbuede, falsede Glamhuller. I Øst og Vest nitakkede Kamgavle med stor Bingblænding omgivet af korte, i Overkanten falsede Højblændinger (Fig. 1); i Vest har Bingblændingen et ophøjet Kors med smaa Tværarme paa de tre øvre Korsender.

I *Vaabenhusets* Munkestensmur er der paa Vestsiden iblandet en Del Kridtstenskvadre. Paa Østsiden to forsænkede Savskifter under Gesimsen. Sydsiden har en spidsbuet, udvidet Dør, som skyder sig op i den syvtakkede Blændingsgavl, hvis tre brede Blændinger afsluttes med en dobbelt Spidsbue paa kort Hængestav, den midterste Bue afstumpet. Det Indre har i hver af Side-murene to fladbuede Blændinger, mod Øst med smalle Lyssprækker, og en ny, pudset Tøndehvælving.

Skibet har gotisk *Tagværk* af Dragerstolstype (Fig. 4) og er mærket fra Vest med indhuggede Streger. Hele Kirken er hvidtet og tækket med Vinge-tegl. Den har i ny Tid faaet store, rundbuede Jernvinduer.

KALKMALERIER

Paa Skibets Vægge over Hvælvingerne og tæt under det oprindelige Bjælke-loft findes Spor af Kalkmalerier fra 1300'erne, malede paa Hvidtekalk; Farverne er meget afblegede: rødbrune eller hvide Dragter, lyserød Hudfarve,

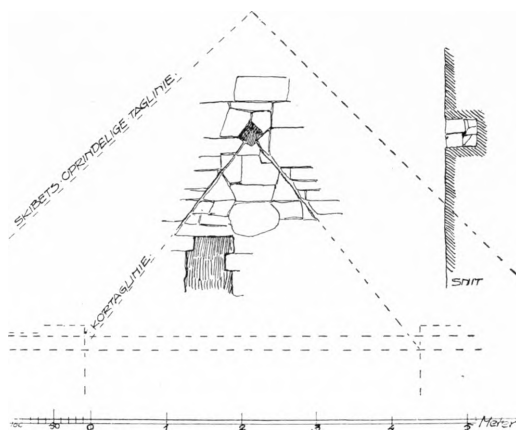

Fig. 3. Kværkeby. Skibets Østgavl, set mod Vest (S. 498).
1:100. Maalt af IC. V. Barfoed 1913.

ingen synlige Konturer. Paa Østvæggen over Korbuen en Række siddende Skikkelser, sandsynligvis Apostle, den sydligste bedst bevaret. Paa Sydvæggen, skraat over det midterste af de romanske Vinduer, en ridende Skikkelse i hvid Kjortel, som drejer sig bagud og rækker den ene Haand velsignende op mod en anden, meget utydelig, muligvis knælende Figur i rød, snæver Kjortel med hvidt Bælte.

1755 fandtes »paa Hvelvingen opimod Koret« malet fire Adelsvaaben, som vi ogsaa kender fra Skjoldefrisen i Ringsted, nemlig S. 145, Fig. 30, 3. R. Nr. 8 (ukendt), 4. R. Nr. 1 (Rosengaard) og 2 (Qvitzov) og 7. R. Nr. 5 (Jernskæg). Navnene, der opgives, svarer ikke til Vaabnene og tyder paa, at Rækken er ufuldstændig. Rimeligvis har der været i det mindste seks: Landsdommer Herluf Nielsen og Fru Gyde, Tetz Rosengaard og Fru Tale Qvitzov, Fru Ide med sin Datter Jomfru Karine (den ene af Jernskæg-, den anden af Rønnov-Slægten) (sml. S. 146).

INVENTAR

Alterbord, muret af Munkesten opad og sikkert samtidig med Skillevæggen mellem Kor og Apsis (S. 498); paa Hjørnerne er der murede Pilastre; fra Nord til Syd en fire Skifter høj, gennemløbende Kanal med fladbuget Overdækning.

Alterbordsforside (sml. Fig. 7) fra o. 1550, af Fyr, med malet Dekoration paa tynd Kridtgrund: tre Kryds, af hvilke det midterste næsten skjules af et stort, rundt Felt (sml. Allindemagle S.464) med en malet Korsfæstelsesgruppe (Maria og Johannes i Tidsdragter, i Baggrunden Jerusalem). Det øvre Rammestykke har midtpaa en Rudefigur og til hver Side tre runde Felter. De to største har malede Evangelistmærker med delvis bevarede Skriftbaand (»Mat-

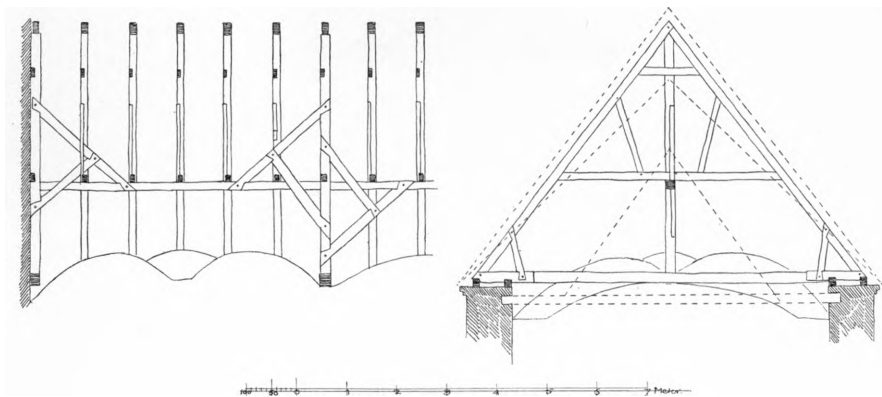

Fig. 4. Kværkeby. Langsnit og Tværsnit af Skibets Tagværk (S. 499).
1 : 150. Maalt af K. V. Barfoed 1913.

teus« og »Johannes«). De to andre Tegn har siddet paa de lodrette Rammestykker. Stafferingen af Bunden, Rammeværket og de malede Kryds efterligner forskellige Træsarter (prikket og odret i gule og brune Toner samt sort). Forsiden, der gaar lidt udenfor Bordet, har oprindelig været endnu bredere.

Altertavle. Paa Alterbordet staar en Kristusfigur af Gibbs (efter Thorvaldsen) foran en moderne, portalformet Tavle (sml. Fig. 7) med et Par korintiske Halvsøjler fra den tidligere Altertavle. Den var (1755) »en liden Alter Tavle uden Zirater, hvorpaa staar med Guldbogstaver paa sort Bund Indstiftelsens Ord paa den ene Side paa Dansk, og paa den anden, lige over for, paa Latin«. Ovenover stod, »at Alter-Tavlen er gjort d. 4de April 1588, samme Dag som Sahl. Kong Frederic den 2den døde,« og derunder igen disse latinske Vers: »Quod sibi quisq(ue) serit præsentis tempore vitæ, Hoc sibi messis erit, cum dicitur, ite, venite« (»Hvad enhver saar i dette Liv, det vil han høste, naar det hedder: Gaar bort! Kommer hid!«).

Altersølv. Kalk (Fig. 5) af kbh. Prøvesølv 1682, 21 cm høj, med rund Knop med Rudefelter og sekstunget Fod, hvorpaa et lille, støbt Krucifiks; Mestermærke for Claus Clausen Karl (Olrik Nr. 88) og paa Undersiden indprikket: »Forbedret af H H H Anno 1683«; Bæger fra 1819. Disk, lille, antagelig samtidig med Kalkens Fod. Oblatæske af Tin, fra 1862. En drejet †Oblatæske af Træ (»en svared Budich«) nævnes 1664—65 (Rgsk.).

Alterstager, 36 cm høje, i barok Balusterform paa tre Kuglefødder; fra o. 1650—1700. To †Alterstager af Tin nævnes 1664—65 (Rgsk.).

†Røgelsekar, lille, »af Messing«, omtalt 1810.

Font, af Granit, romansk, af een Sten, med glat, udbuget Kumme, Tvm. 80 cm, der midt i Bunden har et tragtformet Afløbshul; svær Skaftvulst; ganske lav Fod, delvis forsænket i Gulvet. Oliemalet. I Korets Nordvesthjørne.

Fad, 55 cm i Tvm., af Nürnbergerarbejde, fra o. 1550, med Bebudelsen om-

givet af Minuskelring; paa Randen Hjort- og Hund-Frise. En †*Kedel* i Fonten, nævnt 1664—65 (Rgsk.).

Korbuekrucifiks (Fig. 6), sengotisk, fra o. 1500. Figuren, o. 150 cm høj, har hvælvet Brystkasse, smal Midje, snævert Lændeklæde med flagrende Flig. Det profderede Korstræ har i Siderne Noter til Stave med Bladværk, glat Glorieskive, og Firpasfelter med naivt skaarne Evangelistmærker i Relief (Matthæus' forneden, Johannes' foroven). Under nyere Egemaling spores gammel Kridtgrund. Nu paa Skibets Nordvæg.

Prædikestol (sml. Fig. 7) i Senrenaissance fra 1635; af samme Snedker som Benløse-Stolen fra 1639 (S. 419). De fem Fag har i Storfelterne svagt hulede Nicher med omløbende Fladsnitrækværk og paa Hjørnerne korintiske Søjler. I et af Nedhængene er skaaret Aarstallet 1635. Samtidig Himmel, med nyere Due i Straalekrans. Til Opgangen blev der anskaffet Materialer 1671—72 (Rgsk.). Egemalet med forgyldte Lister.

Stoleværket har Gavle af Fyr, fra o. 1600, Nordsidens med to, Sydsidens med een toskansk Pilaster. To bevarede Døre i Herskabsstolen har Portalfelter med Baandslyng. Langs Væggene findes halvrundt afsluttede Planker, af hvilke tre, der har Buerosetter i Fladsnit, sikkert er Rester af et ældre Stoleværk fra o. 1550—75.

†*Pulpiturets* Panelværk »befæstes« 1667—68 af Tyge Snedker (Rgsk.).

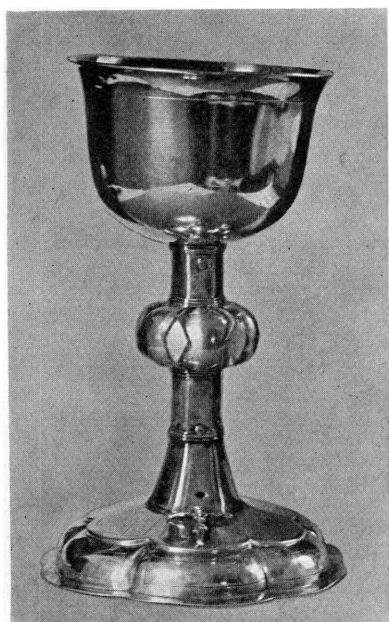
Klokker. 1) 1485. Minuskler: »Ave Maria gracia plena t[e]k[u]m ora. Anno D(omi)ni mcdlxxxv« (»Hil Maria, fuld af Naade, [Herren er] med dig, bed [for os]. I Herrens Aar 1485«). Under Indskriften tre Smaarelieffer: Olav den Hellige, Bebudelsen, den Korsfæstede, og et rundt Signetaftryk for Støberen, Per Lausen. Tvm. 69 cm. (Uldall S. 95 f.).

2) »Støbt af H. C. Gamst i Kjøbenhavn 1801«.

Den »store« †Klokke bar (1758) Indskriften: »Bochardus Gelengeter me fecit 1594. Verbum Domini manet in æternum« (»Borchard Gelgeter gjorde mig 1594. Herrens Ord bliver i Evighed«).

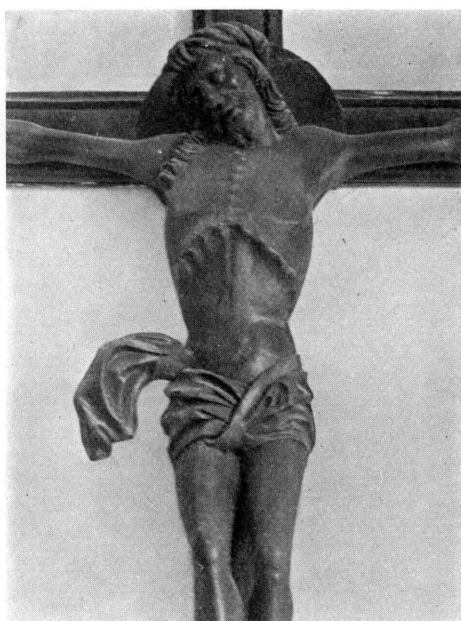
GRAVMINDER

Epitaf. 1730. Johanne Jensdatter Tiddeman, født 23. Juni 1702, Datter af Herredsfoged i Ringsted-Tyberg Herred Jens Clausen Tideman og Karen Christensdatter, gift 8. Maj 1725 med Hans Fricsen Siersted, daværende Forpagter paa Rosengaarden, Moder til seks Børn, hvoraf to Sønner og een Datter overlevede hende, medens tre var begravne ved hendes Grav; død 21. Aug. 1730. Ottekantet Kalkstenstavle, 90 x 62 cm, med fordybet, gulmalet Versal- og Kursivskrift, hvorom en Rankebort. I Skibets Nordvæg.

V. H. 1928

Fig. 5. Kværkeby. Kalk 1682 (S. 501).

P. N. 1928

Fig. 6. Kværkeby. Korbuekrucifiks (S. 502).

C. A. J. 1913

Fig. 7. Kværkeby. Indre, set mod Øst.

Gravsten. 1695. Simon Madsøn, kgl. Majestæts Amtsskriver over Ringsted og Sorø Amter, boede og døde paa Rosengården 27. Juli 1692 i sit 35. Aar. Stenen er bekostet af Præbiørn Rasmusøn og Sidsel Hansdatter, den salige Mands efterladte Hustru 1695 »og tilhører dennem og deres Arfvinger«. Versaler; i Hjørnerne Blomsterrelieffer; foroven Dødssymboler. Ølandsk Kalksten, o. 180 x 119 cm. I Korgulvet.

Mindetavle over en Falden 1864.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1656—65, 1669—72 (RA). — Kaldsbøger 1822—71, 1862—83, 1872 ff. (ved Embedet). — Kirkesynsprotokoller 1862 ff. (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1755 (NM), 1758 (LA), 1810 (NM). — Museumsindberetninger af J. B. Løffler 1883, K. V. Barfoed og C. A. Jensen 1913. Revideret af P. N. og V. H. 1928.

¹ S. R. D. VII, 117.

² Kanc. Brevbøger 27. Jan. 1574.

³ Kronens Skøder II, 615.

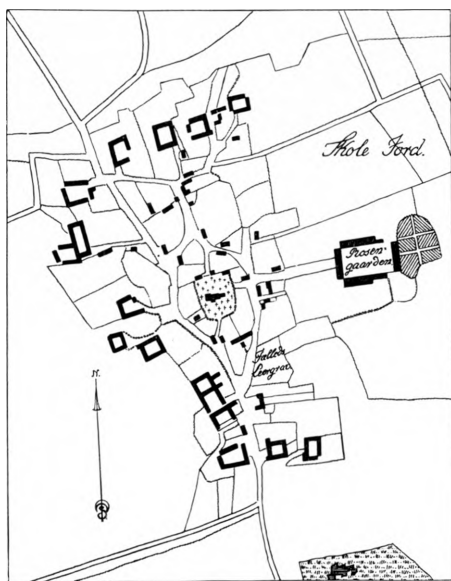

Fig. 8. Kværkeby 1792—93 (1807).